

Helmonds

48

Kwartaalblad
Heemkundekring
Helmont

lente 2020
€ 3,25

HEEM

*Cholera in Helmond
Karel Sijmons en zijn
'Stadskantoor' in Helmond
Joodse onderduiker in
huize 'De Raymaert'*

inhoud

Van de redactie	3
Van het bestuur	4
Agenda	5
Boekbespreking	6
Korte berichten	7
Cholera in Helmond	18
Karel Sijmons en zijn 'Stadskantoor' in Helmond	22
Joodse onderduiker in huize 'De Raymaert'	30
Begunstigers	35

Van de redactie

De gemeenteraad is voornemens om alle communale diensten te verenigen in een nieuw te bouwen stadskantoor. Nu het oude kantoor, na veertig jaar, op de nominatie staat te verdwijnen, is het tijd voor een beschouwing. Het gebouw is een ontwerp van de Helmondse architect Karel Sijmons die in 1908 in een protestants gezin werd geboren. Hij volgde een opleiding met als hoofdvak tekenen en deed ervaring op bij Publieke Werken van de gemeente Helmond. Als protestantse jongen in een goeddeels katholieke stad, was er voor hem weinig kans op een gemeentelijke carrière. Na elders gewerkt te hebben, keerde hij terug naar zijn bakermat voor het ontwerp van de gereformeerde kerk *De Ark*. Nadien schetste hij het Helmondse stadskantoor. Naast kerken en kantoren maakte Sijmons naam met grondplannen voor diverse ziekenhuizen. In het artikel *'Karel Sijmons en zijn Stadskantoor in Helmond'* kunt u kennismaken van de architect en zijn werk.

In 1866 had het stadsbestuur geheel andere zorgen, Helmond werd toen door cholera geteisterd. De kwaal werd met name veroorzaakt door verontreinigd water en onhygiënische omstandigheden. Ter preventie gold een strikte zindelijkheid en het mijden van onzuiver (drink)water. De ziekte had een incubatietijd van zes uur tot twee dagen en tastte het immuunsysteem aan. Dertig jaar eerder had er ook al een epidemie geheerst en de artsen hadden er radeloos tegenover gestaan. Men begreep in ieder geval dat hygiëne het eerste vereiste was om zich tegen de aandoening te

beschermen. Met het uitbranden van teertonnen trachtte men de ziekte te bestrijden. De zwarte rook zou de lucht van bacteriën zuiveren. Dagelijks trokken rouwstoeten naar de begraafplaats. De dragers durfden niet te spreken om geen lijkvlucht in te ademen. Voor een paar preventieve borrels zorgde de welbekende huisarts Gerardus de Ruiter.

Heemkundekring Helmont nam het initiatief voor het plaatsen van herdenkingstenen en de uitgave van het boek *'Niet vergeten, Struikelstenen in Helmond'*, om de Joodse- en Sinti slachtoffers van de Holocaust te herdenken. Een werkgroep leverde een grote inspanning om de trieste verhalen te verzamelen en op te tekenen, zodat ze niet verloren gaan en de slachtoffers *'niet vergeten'* worden. Na de ceremonies meldde zich een nazaat van houthandel Raaijmakers met een verhaal over een Joodse onderduiker in 'De Raymaert' aan de Mierloseweg. Dit verhaal was nog niet bekend toen het boek werd uitgegeven. Het is voor de Joodse geschiedenis van belang om het alsnog onder de aandacht te brengen.

Ons volgend kwartaalblad verschijnt op 1 juli 2020. Kopij kunt u tot 1 mei zenden aan ons vaste adres redactie@heemkundekringhelmont.nl De redactie is niet aansprakelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen en behoudt zich het recht voor stukken te weigeren, in te korten of aan te passen.

Dit is een uitgave van Heemkundekring Helmont. Gesticht op 24 mei 1948.

COLOFON

Bestuur

Voorzitter: Ton Janssens

T: 0492 - 522925

E: t.janssens@heemkundekringhelmont.nl

Secretaris: Dorethé van Dijk

T: 0492 - 474745

E: t.dijk@heemkundekringhelmont.nl

Penningmeester: Frans 't Sas

T: 0492 - 520945

E: f.tsas@heemkundekringhelmont.nl

Bestuurslid en P.R.: Gerry van Liempt

T: 0492 - 554233

E: g.liempt@heemkundekringhelmont.nl

Bestuurslid: Thea van Stokkum

T: 0492-533944

E: t.stokkum@heemkundekringhelmont.nl

Lidmaatschap

Kringlidmaatschap incl. abonnement € 25,-
Rekening Rabobank NL10RABO0123855004
t.n.v. Heemkundekring Helmont

Opzegtermijn: Eén maand voor het einde van het kalenderjaar

Inlichtingen

Algemeen: E: info@heemkundekringhelmont.nl

Het Baken: E: baken@heemkundekringhelmont.nl

Heemkamer: Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond

T: 0492 - 330342

Website: www.heemkundekringhelmont.nl

Helmonds Heem

Redactie: Hans Vogels, Marinus van den Elsen, Jolanda Bakker en Mario Kuijpers

E: redactie@heemkundekringhelmont.nl

Vormgeving/lay-out: Marinus van den Elsen

Druk: Laumé reclame-drukkerij

ISSN 1389-9937

Verzendkosten: binnenland 5 euro en buitenland 10 euro per jaar. Alleen voor leden die niet in de directe omgeving van Helmond wonen.

Foto's gemaakt door/met dank aan:

Mario Kuijpers, Henk van Dijk, Archeologisch Centrum Eindhoven en Helmond, David Geneste, Joop van Bilsen, ANEFO/Nationaal Archief, RHCE, BHIC, Jules Raaijmakers, Milly Schiferli, Henk van Westerlo, Hans Vogels, Marinus van den Elsen.

Omslag voorzijde: Het Stadskantoor. (afbeelding: David Geneste)

Omslag achterzijde: Wie mooi wilde zijn, moest pijn lijden!

Corsetten te kust en te keur bij Van Hout in de Veenstraat.

(De Zuidwillemsvaart 23-06-1928, www.delpher.nl)

Van het bestuur

Op 21 januari is in de bibliotheek van Helmond tijdens een kleine ceremonie het Begemann Project afgerond. Zoals eerder vermeld hebben enkele vrijwilligers van de Heemkundekring en van het Industrieel Atrium vanaf juli 2019 elke maandag- en dinsdagmiddag het archief van Begemann uit de dozen gehaald, de dossiers beschreven, beoordeeld welke wel of niet bewaard moesten worden en weer omgepakt in nieuwe dozen. Van de 250 strekkende meter aan dozen zijn er ongeveer 80 overgebleven die zijn opgenomen in het Regionaal Historisch Informatie Centrum in Eindhoven waar de inhoud nu voortaan voor iedereen toegankelijk is. Met veel dank aan de vrijwilligers.

Op zondagmorgen 8 maart is de stadswandeling 'Door de ogen van Lucas Gassel' feestelijk geopend. Enkele leden van de Heemkundekring hebben een rondwandeling door het centrum samengesteld langs allerlei punten die voor Lucas Gassel van

Onze Heemkamer

Elke donderdag bent u welkom in het stadshobbycentrum Het Baken, Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond. Van 10.00 tot 12.00 uur is de genealogiekamer geopend, voor ieder die belangstelling heeft voor zijn voorouders en daar onderzoek naar wil doen.

's Morgens van 10.00 tot 12.00 uur is de heemkamer enkel toegankelijk voor leden. 's Middags van 14.00 tot 16.00 uur en elke tweede dinsdagavond van de maand van 19.00 tot 21.00 uur, is de

belang zijn geweest. Om extra cachet te geven aan de wandeling zijn langs de route verschillende etalages geheel of gedeeltelijk ingericht met attributen uit zijn tijd. De wandeling 'loopt' tegelijk met de expositie van werken van Lucas Gassel in de Kunsthall, van 8 maart tot en met 7 juni. Na deze datum blijft het mogelijk de wandeling te volgen vanaf de bibliotheek/VVV waar ook de route verkrijgbaar zal zijn.

Regelmatig worden er boeken en andere materialen aangeboden aan de Heemkundekring. Wij proberen hiervoor een goede bestemming te vinden in onze eigen bibliotheek en archief. Hierbij ontvangen wij vooral heel veel boeken die wij al hebben en die we dus niet meer opnemen. In de heemkamer is een speciale kast ingericht met deze boeken waarin u, als u interesse heeft, eens kunt grasduinen naar exemplaren die nog ontbreken aan uw eigen collectie. Voor een klein prijsje zijn ze beschikbaar (1 euro per boek voor leden, 3 euro voor niet-leden). U bent altijd welkom gedurende de opening van de heemkamer, ook voor een kopje koffie en een gezellig praatje

heemkamer openbaar voor het verwerven van informatie en kunt u desgewenst onze collecties en bibliotheek kosteloos raadplegen. Altijd staat gezelligheid en kennisverrijking voorop.

Dank voor uw giften en donaties

Met enige regelmaat ontvangen wij giften en donaties. Al deze schenkingen, groot of klein, worden door ons bijzonder gewaardeerd. Door de veelheid is het vaak niet mogelijk iedereen persoonlijk te bedanken. *Daarom zeggen wij langs deze weg hartelijk dank aan allen die Heemkundekring Helmont een warm hart toedragen.*

Agenda

U ontvangt voor de lezingen en excursies géén afzonderlijke uitnodigingen. Noteer daarom onderstaande data in uw agenda of op uw kalender. Suggesties voor lezingen en excursies blijven van harte welkom.

Dinsdag 21 april

Excursie:

Nederlands Centrum voor Autohistorische Documentatie.

Het Nederlands Centrum voor Autohistorische Documentatie (NCAD) verzamelt, beheert en ontsluit boeken, tijdschriften, foto's en andere documenten op het gebied van de geschiedenis van de auto in de ruimste zin van het woord. Ook documentatie over motorfietsen en het wegtransport behoort tot het aandachtsgebied. Het NCAD is één van de grootste autoarchieven in Europa.

In totaal beheert het archief circa 2000 meter documentatie, die toegankelijk is voor het publiek. Het bevat ondermeer collecties van de ANWB en Olyslager, met werkplaatshandboeken, autofoto's, en brochures. In de bibliotheek worden ook allerlei documenten bewaard die met de autogeschiedenis van Helmond te maken hebben zoals de opleggers en aanhangwagens van Jumbo, Max, Volvo en Van der Meulen-Ansems.

Inschrijven kan tot 1 april bij Gerry van Liempt: g.liempt@heemkundekringhelmont.nl of 0492-554233. Gelieve uiterlijk 13.45 uur aanwezig te zijn op het adres: Automotive Campus 30, 5708 JZ Helmond. Er kunnen maximaal 20 personen (gratis) aan de excursie deelnemen.

Woensdag 20 mei

Excursie:

Weverijmuseum Geldrop.

Her weverijmuseum in Geldrop is in 2018 ingrijpend vernieuwd. Naast de oude textielmachines, die nog steeds door eigen vakmensen worden bediend, wordt het verhaal verteld van de textielindustrie en de betekenis ervan voor de gemeente Geldrop-Mierlo. In de filmzaal draaien korte films over het weven en wordt verteld over het leven in de negentiende eeuw. In de winkel kunt u producten kopen die in het museum zijn vervaardigd.

Vertrek om 13:15 uur vanaf het parkeerterrein aan de Rembrandtlaan of rechtstreeks. Inschrijven tot 8 mei bij Gerry van Liempt: g.liempt@heemkundekringhelmont.nl of 0492-554233. De eigen bijdrage bedraagt €3,00 per persoon. Gelieve om 13.45 uur aanwezig zijn op het adres Molenstraat 21, 5664 HV Geldrop.

Boekbespreking

Cees Meijer:

Biografie Jan de Quay

Jan de Quay (1901-1985) speelde een belangrijke rol in de Nederlandse politiek van de twintigste eeuw. In 1940 en 1941 gaf hij mede leiding aan de Nederlandse Unie, maar die werd door de Duitsers verboden. Daarna was hij gijzelaar in Haaren en Sint-Michielsgestel en onderduiker in de buurt van Beers. Na de oorlog was hij onder andere minister, Commissaris van de Koningin in Noord-Brabant, premier en lid van de Eerste Kamer voor de Katholieke Volkspartij.

In 1944 begon hij een dagboek, waarin de bevrijding van Brabant, de moeilijke leefomstandigheden in de laatste oorlogswinter en de verwikkelingen rond de politieke gezagsverhoudingen nauwkeurig te volgen zijn. Maar dat niet alleen, Jan de Quay had ook een visie over hoe het na de oorlog verder moest met het verzuilde Nederland. Deze themapagina's bevatten een integrale weergave van het dagboek tussen 8 september 1944 en 23 januari 1945.

Het boek is te koop bij Boek en Kantoor De Ganzenveer.

ISBN: 978-94-612752-4-0, Prijs € 39,90

Peter van Vlerken:

De zwarte kersen van Maria

Peter van Vlerken beschouwt zijn boek *'De zwarte kersen van Maria'* als een requiem voor het oude boerenleven en een eerbetoon aan de rol van de boerin.

Het is gebaseerd op het leven van Maria van de Pas en Piet van den Eijnden. Na hun huwelijk in de jaren '50 gaan zij inwonen bij zijn ouders op hun boerderij aan de Stepekolk. Maria heeft het niet gemakkelijk. Door haar schoonmoeder wordt ze flink op de huid gezeten en ook van haar man moet ze de handen uit de mouwen steken. Gaandeweg vindt ze haar draai en ontpopt ze zich als een energieke boerin. Een jaarlijks hoogtepunt is de Mierlose kersenoogst. Die raakt echter in verval. Tot haar verdriet blijkt Maria onvruchtbaar te zijn, waardoor zij Piet geen opvolger kan schenken. De boerderij moet worden verkocht. Tragisch is ook dat Maria Alzheimer krijgt.

Toch is *'De zwarte kersen van Maria'* volgens de auteur geen somber boek. *'Integendeel'*, zegt hij, *'het zit vol humor.'* Er komen veel personages voor die min of meer herkenbaar zijn, zoals een aantal boeren op 't Broek en de dorpsdokters *De Kers* en *De Muts*. Het boek is gebaseerd op de werkelijkheid, maar soms de feiten iets verdraaid, afgezwakt of aangedikt.

Het boek is te koop bij De Ganzenveer Helmond, Bruna Mierlo en pvanvlerken@hotmail.com Prijs € 17,90

RECENSIE

Maria van Brabant, keizerin en gravin

De voordracht van 11 december was een beschouwing over het leven van Maria van Leuven, beter bekend als Maria van Brabant Vrouwe van Helmond, die circa 1190 werd geboren en in 1260 overleed. Dat er veel heemkundige kennis te vergaren was, hadden zowel leden als outsiders goed ingeschat, met een nagenoeg volle zaal als gevolg. De causerie belichtte niet alleen het leven van Maria van Brabant, maar ook de onrust die er heerste in de twaalfde en dertiende eeuw. Het was een periode van machtsstrijd, conflicten en oorlogen, die door Noud de Loos geestdriftig en met veel kennis van zaken werd gedeclameerd.

Maria van Brabant was een dochter van Hendrik I van Brabant en Mathilda van Boulogne. Ze was de eerstgeborene van acht kinderen, werd keizerin en daarna gravin van Holland. Tot aan de geboorte van haar broer was ze voorbestemd haar vader op te volgen. Haar leven werd grotendeels door hem bepaald. Hij wilde invloed en macht verkrijgen door Maria te laten trouwen met de Duitse keizer Otto IV. In 1214 werd dat huwelijk in Maastricht gesloten. Ze vestigden zich in Aken, maar met een fikse gokschuld sloeg het echtpaar op de vlucht. Het verhaal gaat dat Maria hierbij als schildknaap verkleed ging. In 1215 verloor Otto zijn keizerstitel en in 1218 overleed hij. Maria trouwde met graaf Willem I van Holland, maar na twee jaar huwelijk werd ze opnieuw weduwe.

Na het overlijden van haar vader verkreeg Maria door erfenis de Heerlijkheid Helmond en vestigde zich in 't Oude Huys. Ter gedachtenis aan graaf Willem I en voor de zielenrust van Otto IV, spande ze zich in voor de stichting van een klooster bij Binderen. De abdij, Locus Imperatricis genoemd, was Maria's

levenswerk. Het convent werd opgenomen in de cisterciënzerorde.

Ze stierf in 1260 en werd in Leuven bijgezet in het mausoleum van haar moeder. Locus Imperatricis werd de voornaamste erfgenaam. Naast kostbare gewaden kreeg de abdij haar boeken, sieraden en kostbaarheden. Maria van Brabant heeft een stempel gedrukt op het religieuze, culturele en literaire leven. In Helmond is de Keizerin Marialaan, waar onderwijs, sport en wonen zijn samengebracht, naar haar vernoemd. Ook werd ter hare nagedachtenis een standbeeld geplaatst, op de plek waar in 1981 de resten van 't Oude Huys werden gevonden.

Tot 25 oktober presenteert Museum Helmond schilderijen van **Christie van der Haak**, met betrekking tot het leven van:

Maria van Brabant, vrouwe van Helmond

Een bezoek aan de tentoonstelling is een beleving op zich. Het is een ervaring die een verrassende betekenis geeft aan het verhaal van Maria van Brabant.

‘De Mierloseweg’

De ‘Mierloseweg’ als volksbuurt leeft in Helmond. Dat bewees Louis van de Werff op dinsdagavond 21 januari, met een voordracht in Het Baken. Het was volle bak. Zo vol, dat er geen plaats meer vrij was en er zelfs bezoekers teleurgesteld moesten worden. Maar wel met de toezegging dat er een herhaling komt, waarbij ze alsnog zeer welkom zullen zijn. Als auteur van het onlangs verschenen boek ‘Dagboek van mijn vader’, vertelde Van de Werff over de buurt waarin hij opgroeide.

Dat werd niet enkel gewaardeerd door aanwezige familieleden, maar ook door talrijke (ex)bewoners van de Mierloseweg en omgeving. Louis van de Werff is opgegroeid in die wijk, in de tijd dat er nog rails van de tramlijn Helmond-Eindhoven lagen. De straat vormde toen de belangrijkste verbinding tussen de twee steden. In de nabije omgeving was boerderij De Hulsbosch en het Carolus Borromeus College te vinden en er waren veel nostalgische winkels en cafés.

Louis vertelde gepassioneerd over zijn jeugdijaren. Dat het vroeger de hele dag nogal druk was op de Mierloseweg, maar dat ’s avonds de rust terugkeerde. Dat was het moment dat de buurtkinderen de straat overnamen. Zowel de ventweg als de rijbaan werd hun speelterrein. Al die herinneringen, die met foto’s werden gevisualiseerd, reeg hij als een historische en komische voordracht aaneen. Voor enkele toehoorders bleek dat zo herkenbaar, dat het geinige interacties met de causeur opleverde.

Samen met zijn broer, die eigenlijk Toon heette maar Ad werd genoemd, haalde hij veel kattenkwaad uit. Louis

was de jongste die ooit op het Carolus Borromeus College zat, maar hij werd door de politie van het dak gehaald. Goede herinneringen heeft hij met name aan de benzinepomp van Tiny van Rooij, waar hij heel ‘gehaaid’ gratis brandstof voor zijn brommer haalde. Slechte hebben te maken met het café van Dikke Leo, dat voor enorme geluidsoverlast zorgde. Artiesten zoals Nico Haak, Ivan Heylen en Jan Boezeroen, brachten tot laat in de nacht geluiden voort, die niet bevorderlijk waren voor de (nacht)rust van de buurt. Ook de latere kienavonden, waarvoor volle bussen Belgische dames werden aangevoerd, die geen dames in de juiste zin van het woord bleken te zijn, hadden daarop geen positieve invloed. Louis had succes met zijn causerie. Na afloop dankte het publiek hem met een oprecht applaus. Binnenkort mag hij het nog eens overdoen.

Daf museum Eindhoven

De excursie van 4 februari leidde naar het Daf Museum. Bij velen zit de autoliefhebberij er al van kinds af aan in, daarom was het bezoek een schot in de roos. Een succes was ook de werkplaats waarmee Hub van Doorne in 1928 begon. Hierna startte hij, samen met zijn broer Wim en twee employés, met de ‘Machinefabriek en Reparatie-inrichting Hub van Doorne’, die vanaf 1932 aanhangers produceerde onder de naam ‘Van Doorne’s Aanhangwagenfabriek NV’. Het bedrijf ontwikkelde zich tot producent van vrachtwagens en personenauto’s. Op de plek waar het begon, worden nu de ideeën van de autofabrikant tentoongesteld.

Die liepen uiteen van compacte personenauto’s tot exorbitante Dakar-rally trucks. Je kunt het zo gek niet bedenken of het komt aan bod in het museum dat de vrachtwagen duidelijke als favoriet lijkt te hebben. Tijdens de bezichtiging viel op dat dit voertuig toch wel een speciaal plekje in het DAF-hart heeft. In wezen geldt dit ook voor legertrucks en trailerbussen, zijnde aanhangbussen die werden ingezet voor het vervoer van personeel. Rode leren bankjes droegen de sfeer van de jaren vijftig. De museumcollectie bevat ook curieuze prototypes die de productie nooit hebben gehaald. Zoals de Kini, gebaseerd op de DAF 33 en uitgevoerd met een rieten zitting. Van Doorne schonk het wagentje aan Koningin Juliana, die het gebruikte op haar zomerverblijf.

Maar het draait in het museum niet alleen om de heilige koe. De nadruk wordt met name gelegd op technische innovaties. Voor defensie ontwikkelde DAF bijvoorbeeld een nieuwe aandrijving, die het gemakkelijker maakte om op onverharde wegen te rijden. Met

de zogenaamde ‘Trado set’, kon een tweeassige truck in vijf uur tijd worden omgebouwd tot een zeswieler met vier aangedreven wielen. De Trado werd aan beide uiteinden van de achteras gemonteerd, wat de trucks uitstekend geschikt maakte voor off-roadrijden.

En dan dat pientere pookje. Dat heeft alles te maken met de automatische versnellingsbak die onder leiding van Hub van Doorne werd ontwikkeld. In reclames werd die het ‘*pientere pookje*’ genoemd vanwege de simpele bediening. De bestuurder hoefde alleen maar voor- of achteruit aan te geven, de variomatic zorgde voor de rest. Na zijn pensionering werkte Van Doorne verder aan de realisatie van dit idee. In 1970 werd het, eerst in eigen land en later in de Verenigde Staten, geïmporteerd als een vinding van Hub van Doorne en Ir. Hemmo Ludolph.

RECENSIE

Oud Helmond in woord en beeld

Al eerder hield Martin Geerts een causerie over de ontstaansgeschiedenis van de stad Helmond. Met als thema ‘*Oud Helmond in woord en beeld*’, gaf hij op 3 maart een nieuwe uiteenzetting, die werd gevisualiseerd met velerlei afbeeldingen en illustraties.

Zuidoost Brabant was in de steentijd, zo'n 8000 jaar geleden, nog een toendra die met lage struiken was begroeid. Aan de lange ijstijd kwam beetje bij beetje een einde. Om in hun levensonderhoud te voorzien, jaagden mensen met vuistbijlen en stenen speerpunten op ossen, herten en elanden. Dat bewijzen primitieve werktuigen die werden gevonden in het gebied rond het riviertje de Aa. Ook in het buurtschap Croy werden attributen en vuurstenen aangetroffen.

Omtrent het jaar 1000 ontstond *Die Haghe*, een nederzetting die behoorde tot de bezittingen van ene Hezelo van Helmond. Honderdvijftig jaar later verrees de eerste burcht, die thans bekend staat als 't *Oude Huys* en waarvan in 1981 resten werden gevonden. Maria van Brabant was de eerste bewoonster. De kolonie ontwikkelde zich daarna tot een leefgemeenschap met wallen en grachten. Al in de vijftiende eeuw beschikte Helmond over een hospitaal, dat van de Kam(p)straat naar het Binderseind werd overgebracht.

Martin legde de nadruk op de ontwikkeling van de stad. Zijn verhaal begon in het jaar nul en eindigde na veel omwegen in het huidige Helmond

dat mede door de groeistadfunctie, die in de jaren '80 werd toebedeeld, in sneltreinvvaart groeide. In zijn eigen stijl en met de nodige humor, haalde hij facetten aan uit de bewogen geschiedenis. Dat de tijdlijn af en toe iets heen en weer schommelde maakte niet uit. De rode draad was dat hij de nodige, voor velen tot dan onbekende, anekdotes fraai aan elkaar reeg. De nadruk lag min of meer op de opkomst van de industrie in de negentiende eeuw. Er werden karige arbeiderswoningen gebouwd door fabrikanten die zelf in luxueuze villa's woonden.

In 1825 werd het kanaal aangelegd, waardoor 's-Hertogenbosch beter bereikbaar werd en de handel toenam. De welvaart steeg en thuiswevers veruilden hun bestaansmiddelen in voor een vaste baan bij een van de (textiel)industrieën. Krotten werden vervangen door moderne arbeiderswoningen en de infrastructuur verbeterde. In 1904 bracht koningin Wilhelmina een bezoek, wat uitgebreid in de analen werd aangetekend. De bewonersgeschiedenis van het kasteel eindigde bij Carel Wesselman van Helmond, toen zijn weduwe in 1921 het kasteel aan de gemeente verkocht. Helmond was op weg een moderne stad te worden.

Brabantse voorouders geven hun erfenis prijs

Doe je onderzoek naar je stamboom, of wil je weten of je voorouders er warmpjes bijzaten? De komende tijd hoef je je niet te vervelen. Het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) in 's-Hertogenbosch heeft namelijk het archief met daarin de memories van successie gescand en op de website gepubliceerd. Het gaat om bijna 1.000 archiefdozen met daarin 230.000 memories, samen ongeveer 600.000 scans.

Sinds het begin van de negentiende eeuw moet in Nederland belasting betaald worden over een erfenis. Deze belasting heet het successierecht. Om te bepalen hoeveel er door de erfgenamen moet worden betaald, werd er na iemands overlijden een memorie van successie opge maakt. Daarin wordt beschreven waaruit de erfenis bestaat, wat de waarde ervan is en wie de erfgenamen zijn.

De memories bevatten gegevens zoals de naam van de overledene, de overlijdensdatum, namen beroepen en woonplaatsen van erfgenamen, naam van de notaris, de datum van het testament, een overzicht van het onroerend goed en de waarde van bezittingen zoals de inboedel, handelswaren en contant geld. Ook wordt aangegeven wat de verwantschap tussen de erfgenamen en de overledene is, zodat de memories van successie een prachtige informatiebron zijn voor genealogen.

Een testament wordt voorgelezen.
(afbeelding: BHIC)

Naast memories van successie (1818-1927) zijn ook de ordonnanties op de successiebelasting (1806-1817) gescand, de voorlopers van de memories. De memories die nu zijn gescand en gepubliceerd, beslaan ongeveer de helft van wat het Brabants Historisch Informatie Centrum in huis heeft. Aan de scanning van de andere helft wordt nog gewerkt. Deze laatste memories zijn al wél op naam doorzoekbaar, maar dus nog niet online te bekijken. De memories zijn op naam van de overledene te doorzoeken via de zoekmachine op personen: www.bhic.nl/stamboom

Ode aan *Lucas Gassel*, 'een goet man en een soet prater'

In 2019 was het 450 jaar geleden dat Lucas Gassel overleed, daarom staat 2020 in het teken van deze gewaardeerde Helmondse landschapschilder. Dat gebeurt onder andere met een uitgebreide tentoonstelling over zijn werk in het Museum Helmond. Gassel is immers een van de beroemdste mannen die Helmond ooit heeft voortgebracht. Van de kunstschilder staat vast dat hij, als zoon van Jan Thonissen van Gasselt, in 1490 het eerste levenslicht zag. Voor zijn geboorte had zijn familie al jarenlang hun wortels in de stad. Telgen uit verschillende generaties bekleedden vanaf het einde van de veertiende eeuw belangrijke bestuurlijke functies.

Lucas Gassel bracht een groot deel van zijn leven door in België, waar hij in 1569 overleed. Jacob van Mander, een geschiedschrijver met betrekking tot de schilderkunst, noteerde in zijn *Schildersboeck* uit 1604: *'Lucas Gassel wrocht seer wel van lantschap in oly en waterverve, doch hy wrocht niet veel. Hy was een vriendelijck goet man en een soet prater'*. Hij was dus kennelijk behalve een vriendelijke man ook een aardige verteller. Lucas schilderde hoofdzakelijk landschappen met Bijbelse allegorieën met een sterke detaillering en werd populair in de Zuidelijke Nederlanden. Zijn oeuvre bleef beperkt, er zijn dan ook relatief weinig doeken van hem bekend. Ze zijn verspreid over mondiale musea, anderen zijn in particuliere handen. Naast schilderijen maakte Gassel ook tekeningen. Deze behoren tot de collectie van een Brussels museum en tot de Nationale Boekerij van Parijs. Er zijn ook doeken die weliswaar in zijn atelier ontstonden en dus mogelijk van zijn hand zijn, maar die wellicht werden vervaardigd door tijdgenoten of volgelingen.

De Helmondse Lucas Gassel of Lucas van Gasselt, was een kunstschilder uit de late renaissance die wordt gerekend tot de Antwerpse School. (Afbeelding internet)

Over zijn leven is weinig bekend. Hij vertrok aan het begin van de zestiende eeuw naar Antwerpen. De Scheldestad was toen een belangrijke kunststad die in het zuiden lag van het Hertogdom Brabant waar Helmond deel van uitmaakte. Na zijn overlijden werd Lucas Gassel geroemd als een bekwame schilder van landschappen en opgenomen in belangrijke kunsthistorische bronnen waaronder het werk van Karel van Mander. Daarmee behoort Lucas Gassel tot een selecte groep beoefenaars van het Nederlandse landschapsgenre.

Gassel schilderde doorgaans op paneel, een gladgeschaafde plank die als ondergrond diende. Tot ver in de zeventiende eeuw was het paneel de meest voorkomende drager van een schilderij. Op de voorgrond schilderde hij meestal een Bijbels verhaal en in verte een uitgestrekt en vaak bergachtig landschap. De scènes werden door de tijd afgewisseld met landelijke tafereelen.

Eerbetoon aan Helmonds belangrijkste schilder

Met een scala aan activiteiten, voor jong en oud, brengt Helmond in 2020 een eerbetoon aan haar stadsgenoot. Dat gebeurt onder andere met de expositie *'Lucas Gassel, de meester van het landschap'* in het Museum Helmond en met andere activiteiten.

Op initiatief van Ger Jacobs en Hans van de Laarschot, verscheen op 18 oktober een boek over het leven en oeuvre van de kunstschilder. De auteurs wilden Lucas Gassel, die op de hoek van de Markt en de Ameidewal woonde en rond zijn twintigste naar Antwerpen en later naar Brussel verhuisde, middels dit boek eer bewijzen in zijn geboortestad. Het is het resultaat van een onderzoek dat vijf jaar duurde en geldt als het eerste en enige boek over de beroemde Helmonder. De uitgave was de start van de culturele activiteiten.

Door Heemkundekring Helmont is de belevingsroute *'Op pad met Lucas Gassel'* uitgestippeld, die de bezoeker langs plekken uit de tijd van Lucas Gassel voert. Het publiek kan zo in de voetsporen treden van de meester uit

de zestiende eeuw. De route voert langs locaties waar Gassel heeft gewoond en gewerkt en die hij als jongeling heeft gekend, zoals de Markt en het kasteel. Zo zal zijn stad voor het publiek op een bijzondere manier worden ontsloten. Het boekje *'Lucas Gassel van Helmond, meester van het landschap'*, dat verkrijgbaar is bij de VVV, geldt als leidraad en geeft informatie over alle belangrijke punten op de route.

Museum Helmond presenteert van 10 maart tot en met 7 juni een tentoonstelling van de meester. Bruiklenen hiertoe zijn afkomstig uit collecties van belangrijke Europese musea, onder andere uit Nederland, België, Duitsland, Frankrijk, Tsjechië, Spanje maar ook uit de Verenigde Staten en Mexico. De expositie staat niet op zichzelf. In Helmond is een stichting in het leven geroepen die het werk van Gassel, evenals zijn persoon, de nodige aandacht en erkenning geeft die zij verdienen.

Tijdens de tentoonstellingsperiode loopt een uitgebreid programma. De plaatselijke stadsarcheologie presenteert vondsten uit de tijd van Lucas Gassel, gerelateerd aan vindplaatsen en thema's zoals *'eten, drinken, reizen en handel in Gassels tijd'*. Het betreft mini-exposities die langs de stadroute bezocht kunnen worden. Een bezoek aan de tentoonstelling of belevingsroute kan in stijl afgesloten worden met een bezoek aan enkele Helmondse toprestaurants. Proef het landschap van Lucas Gassel op je bord en geniet van drie culinaire gangen op drie verschillende toplocaties.

Romeinse nederzetting blootgelegd

In het gebied Hazenwinkel, aan de westrand van Brandevoort, zijn overblijfselen van een Romeinse nederzetting blootgelegd. Het is de grootste archeologische locatie die ooit in Helmond ontdekt is. In de omtrek hebben, in een karakteristiek Romeins landschap, minimaal vijftien boerenwoningen gestaan, die circa honderdvijftig jaar bewoond zijn geweest.

Het archeologische werk werd uitgevoerd door het opgravingsbedrijf van de Vrije Universiteit van Amsterdam, in coöperatie met het Archeologisch Centrum Eindhoven en Helmond. In het gebied blijken minstens vijftien (boeren) woningen te hebben gestaan, waarvan één met een lengte van tweeënveertig meter. Ongeveer 2000 jaar geleden leefden hierin mensen en vee onder één dak. Bij de bouwwerken, door archeologen woonstalhuzen genoemd, werden bijgebouwen en schuurtjes aangetroffen, die

respectievelijk dienden als bewaarplaats voor grote partijen landbouwproducten en als bergruimte voor graan, gierst of hooi. Tot de gronden behoorden ook enkele waterkuilen en waterputten. Een gevonden bronzen gietprop wijst op de mogelijke productie van bronzen objecten. Een bijzondere vondst is een leren zool van een puntschoen. Hij is vrijwel zeker afkomstig van een militaire laars. Alle ontdekkingen worden gedocumenteerd en opgenomen in een wetenschappelijke database.

Sporen in het opgravingsvlak. (Foto: Archeologisch Centrum Eindhoven en Helmond)

Paalsporen van een gebouw in een werkput. (Foto: Archeologisch Centrum Eindhoven en Helmond)

Kleurige vlakken in de bodem toonden de plekken aan waar de woningen eertijds stonden. Kleine vlekken waar piketten de muren steunden en grote waar pijlers de dakconstructie droegen. Midden in een potstal markeerde een enigszins ronde vlek de locatie van een waterput, welke diende als drinkplaats voor het stalvee. Deze wordt nog nader verkend. In de omgeving van de vindplaats zijn al eerder resten uit de Romeinse tijd ontdekt. Bij Kranenbroek werd een grafveld aangetroffen en sporen gevonden van een Romeinse weg in de richting Nuenen.

De Helmondse stadsarcheoloog Theo de Jong is erg enthousiast: *'We wisten dat er overblijfselen uit de Romeinse tijd zouden liggen, we hadden namelijk al eerder sporen gevonden. Dat er een hele nederzetting zou liggen, hadden we niet kunnen denken'*. De boerderijen blijken enkel uit hout, leem en stro te hebben bestaan en hadden

tengevolge geen lange levensduur. Na een relatief korte gebruikstijd werden ze weer afgebroken. Nu zijn er enkel nog vlekken in de bodem zichtbaar, maar de contouren van de boerderijen, de stallen en de waterput zijn duidelijk. De bewoners waren mogelijk mensen die al voor de Romeinse tijd bij Helmond hoorden. Dat betekent dat de stad 'Romeinse' is dan tot nu toe werd gedacht.

De sporen uit het verleden worden weer toegedekt. *'Natuurlijk is dit jammer'*, zegt de Jong. *'Maar we hebben er wel veel archeologische informatie mee vergaard'*. In de toekomst wordt in het gebied een ecologische zone ingericht met een groene ruimte voor recreatie. Op de locatie worden met zand en grind gevulde sloten aangelegd, die water filteren en vasthouden. Intussen is het onderzoek afgerond en hebben de archeologen het terrein verlaten.

IN MEMORIAM:

Maquettebouwer Gerrit van Neerven

Wie kende hem niet, de maker van de briljante historische bouwwerken die ooit werden verguisd, maar die al dat nostalgische moois in maquettevorm reproduceerde. Het is Gerrit van Neerven die replica's bouwde van gebouwen die ooit het aanzien van Helmond bepaalden en nog altijd node worden gemist. Helaas is Gerrit niet meer, in december is hij op 80-jarige leeftijd overleden. Zijn grootste wens is bijna in vervulling gegaan. Hij werkte aan een miniatuur van de fameuze Heilig Hartkerk, een schepping van de beroemde architect Pierre Cuypers.

Gerrit van Neerven in zijn werkplaats bij de Heilig Hartkerk in wording. (Foto Henk van Dijk)

De neogotische kruisbasiliek stond ooit pontificaal in de Veestraat. De aanbesteding vond plaats in 1897, drie jaar later werd het bedehuis plechtig ingewijd. In 1950 zou in de viering- of kruisingtoren de vraatzuchtige boktor zijn aangetroffen, die onherstelbare schade zou hebben toegebracht aan de houten constructie. De kranten stonden vol over het beestje dat volgens experts het majestueuze gebouw teisterde. Afbraak zou om die reden onafwendbaar zijn, al leek verkoop van de grond om de bouw van winkels mogelijk te maken, een meer voor de hand liggend motief.

De toren werd in 1952 geslecht, maar ook de rest van de kerk zou in een zodanige staat verkeren dat die niet langer gehandhaafd kon blijven. Bovendien meldde het kerkbestuur dat zij haar twee kerken, in de stadskern stonden de Sint Lambertus- en de Heilig Hartkerk op slechts tweehonderd meter van elkaar, niet beiden meer kon onderhouden. Omdat de laatste in een dubieuze staat zou verkeren, werd die in 1957 gesloopt. Zo verloor Helmond een van de fraaiste gebouwen die de stad ooit kende. De afbraak heeft niet alleen letterlijk maar vooral figuurlijk veel stof doen opwaaien. Tot op de dag van vandaag wordt de teloorgang van de grootse creatie van Cuypers zeer betreurd.

De kerk was niet het eerste project van Gerrit van Neerven. Eerder werden de kasteelpoort, de oude Veestraatbrug, het Peapark, het voormalige Waterstaatsstation en het Antonius gasthuis gebouwd. Het resultaat inspireerde tot meerdere scheppingen. Zo herrezen de koetshuizen van het kasteel, de Holtus villa en het Huis met de Luts. Allemaal historische en aanzienbepalende gebouwen die uit de vergetelheid werden gehaald en zijn herrezen in de vorm van fenomenale maquettes.

Met de reconstructie van de Heilig Hartkerk was Gerrit van Neerven, terzijde gestaan door zijn vrouw Nellie, dagelijks bezig. Samen trachtten ze het kerkgebouw tot in de kleinste details te reconstrueren. Ook het interieur kreeg ruime aandacht. Zelfs het glas in lood en de kruiswegstaties zijn in miniatuur nagebootst. De

Gerrit van Neerven was in Helmond beroemd als bouwer van maquettes, een replica van de Heilig Hartkerk werd door velen gewenst. (Foto Henk van Dijk)

maquette is niet enkel groot in omvang, maar vooral groots als kunstwerk. Dochter Jolanda en haar moeder zijn vastberaden om het object, eventueel samen met anderen, af te maken.

Alle maquettes zijn nog tot 1 februari in de Stadsgalerij aan de Heistraat te zien geweest. Het is niet duidelijk wat er nu mee gaat gebeuren. De Stichting Stadsgalerij is op zoek naar een adequaat en permanent onderkomen. Helaas heeft Helmond niet veel fiducia met historische gebouwen, Dat was vroeger al niet en klaarblijkelijk nog steeds niet. Dat mag blijken uit de suggestie om de nauwkeurig nagemaakte kopieën te verspreiden over de stad, bijvoorbeeld in zorgcentra.

Cholera in Helmond

De epidemie maakte honderden slachtoffers

door Hans Vogels

In de negentiende eeuw werd Helmond door hevige epidemieën getroffen, met name door de zeer besmettelijke ziekte cholera. De besmetting werd vooral veroorzaakt door vervuild water, maar ook door het eten van uit dat water afkomstige vis of van daarin gespoelde groente en aardappels. Door direct contact met geïnfecteerden werd de ziekte overgebracht. Ter preventie gold een stipte persoonlijke hygiëne, het niet nuttigen van rauw voedsel en het mijden van onzuiver (drink)water. De ziekte die een incubatietijd van zes uur tot twee dagen had, tastte het immuunsysteem aan.

In 1866 werd Helmond door de cholera geteisterd. De ziekte had dertig jaar eerder ook al geheerst en de artsen hadden er ook toen moedeloos en radeloos tegenover gestaan. Uit de plaag waren wel wijze lessen getrokken. Men begreep in ieder geval dat reinheid en zindelijkheid de eerste vereisten waren om zich tegen de infectie te beschermen, maar de omstandigheden waren van dien aard dat de hygiëne nog veel te wensen overliet. Een deugdelijke afvoer van vervuild water was er niet en voor (drink)water was men aangewezen op regentonnen en putten. Toen de ziekte haar intrede had gedaan, vond die een voedingsbodem voor verderf. Een epidemie was niet te voorkomen geweest.

Uit de Gemeentelijke Burgerlijke Stand blijkt de omvang en de duur van de plaag. Helmond telde in 1866 slechts zevenduizend inwoners. Het register van dat jaar geeft 357 sterfgevallen aan, in het voorgaande jaar waren dat er 248 geweest. De ziekte heerste hoofdzakelijk in de maanden augustus en september. In 1865 werden in dat tijdvak 33 overlijdens geteld, in het rampjaar 141. Er waren dagen dat er meer dan tien personen overleden. Onder hen mannen en vrouwen in de kracht van hun leven, maar ook kinderen en mensen van oudere leeftijd. De meesten behoorden tot het armlastige deel van de bevolking. Veel gezinnen verloren hun kostwinner en leefden in armoede, al werd voor hen door

de armmeesters wel een collecte gehouden.

Bestrijding

De ramp daalde als een mokerslag op de stad neer, men had nauwelijks preventieve maatregelen kunnen nemen. Om uitbreiding te voorkomen besloot burgemeester Van den Dungen de jaarlijkse kermis en alle muzikoptredens af te gelasten. In de raadsvergadering van 30 augustus 1866 werd verordend een ruimte beschikbaar te stellen waarin de overledenen tot aan de begrafenis konden worden geïsoleerd. Dagelijks werden zoeien en mesthopen ontsmet en geïnfecteerde inboedels verbrand. Door choleralijders gedragen kleding werd vernietigd en gezonde medebewoners uit huizen van besmette personen elders ondergebracht. Er werden pompen geplaatst voor het verkrijgen van zuiver water en een commissie van toezicht ingesteld.

De totstandkoming van die commissie was een loffelijk streven geweest, maar de functionaliteit ontbrak vooralsnog. Van het desinfecteren van huizen was weinig terecht gekomen, niet in de laatste plaats omdat burgemeester Van den Dungen zelf enige dagen ziek was geweest en dus geen toezicht had kunnen houden. Hij had veldwachter Jan den Bok opgedragen zich daarmee te belasten, maar die had daaraan geen gevolg gegeven. Zijn vrouw had hem ten strengste verboden besmette huizen te bezoeken en bovendien wilde niemand hem assisteren.

Besmetting met cholera werd vooral veroorzaakt door vervuild water. Op deze tekening uit 1866 verschuilt 'de Dood' zich achter de waterpomp. (afbeelding internet)

Gemeenteambtenaar Taabe* nam de verantwoordelijke taak wel op zich. Hij vergaarde haastig personeel om de bestrijding resoluut ter hand te nemen. Om te voorkomen dat de besmetting zou voortduren, werd besloten de Ameide tijdelijk bij de Hoogeindse Poort af te dammen. Het water uit de gracht werd weliswaar niet als drinkwater gebruikt, maar wel voor het spoelen van het wasgoed en het koken van aardappels. De Helmondse kerkgemeenschap hoopte met gebeden de gesel over de stad weg te nemen. Dagelijks ging een groep inwoners naar een kapel in Aarle-Rixtel. Bij sommige pelgrims heerste de ziekte, maar zover bekend is er geen van hen aan cholera overleden.

Dokters

Tijdens de epidemie praktiseerden er in Helmond twee huisartsen, de pas gevestigde dokter Fritsen en de toen circa zestigjarige dokter Gerardus de Ruiter. Deze laatste was de populairste arts die Helmond ooit kende. Hij had zich hier in 1828 gevestigd en stond bekend als een zeer kundig geneesheer, maar hij was wel plat en ruw in zijn uitdrukkingen. Zijn praktijk was altijd al druk bezet, maar in het cholerajaar werd die overstelpt.

Gerardus Christianus De Ruiter geboren te Rhenen 26 augustus 1801 overleden te Helmond 28 juni 1880. Arts te Helmond van 1828-1880 (Collectie RHCE)

Eens werd De Ruiter bij een choleralijder in de Heistraat ontboden: *'Hij gaat kapot, hij is al ver op scheut'*, zei hij, *'kom morgen zijn overlijdensbriefje maar halen, dan kunde ge hem in de grond stoppen'*. De familie kwam het attest echter niet ophalen. Tijdens zijn rondgang kwam de arts nog

eens kijken: *'Is die kerel nou nog niet kapot?'* *'Neije dokter, toen u zeej dè tie toch dowd ging hebbe we um oit meelij wa snever gegivve. Ut deej um goewd, hai wier d'r bitter op. Umdè 't zunne boik verwermd rakte ie de korts kwijt. Hai vroeg nor meier en kie, hai dugetter goewd op.'* *'Dan zullen ze nondeju allemaal zuipen'* sprak de arts, en hij schreef een stevige neut voor aan ieder waarbij hij een besmetting vermoedde. Maar ook gezonden die met choleralijders in aanraking waren geweest liet hij *'pruuivje'*.

Lijkstoetjes

Met de intentie de omgeving te ontsmetten werd iedere avond op de Markt, door veldwachter Jan den Bok, een teerton uitgebrand met een dikke stinkende zwarte rookwolk tot gevolg. Men dacht de ziekte hiermee te kunnen beteugelen. De lugubere lichtgloedscheen op de gezichten van passanten, al vertoonden zich maar weinigen op straat. Af en toe verschenen een paar sombere burgers die wat van de smerige walm inademden. Het heette dat de rook de lucht van cholera bacillen zuiverde.

Het was telkens een huiveringwekkend gezicht als de lijkkasten over de Markt en de Ameidestraat werden gedragen op weg naar de begraafplaats aan de Molenstraat. Maar al te vaak passeerden die spookachtige lijkstoetjes met een flambouwdrager voor- en achterop. Er was geen ander mens te bekennen dan Jan den Bok, die met zijn hond op en neer flaneerde. Geruisloos laveerden de stoetjes met de rossige walmgloed van de fakkels in de richting van het kerkhof. De dragers hielden hun monden stevig dichtgeklemd. Ze durfden niet te spreken om geen lijkvlucht in te ademen. Dokter De Ruiter schonk na afloop een paar stevige borrels,

In de negentiende eeuw braken diverse cholera-epidemieën uit, die vele slachtoffers achter lieten. Ook in Helmond waren honderden doden te betreuren. (afbeelding internet)

maar niet voor Jan den Bok want die *pruuifde* al op gemeentekosten.

Rouwmantels

Het was gebruikelijk dat in een begrafenisstoet zwarte mantels met hoge kragen werden gedragen. Bij de mantel behoorde een hoed die met zwarte crêpe was omfloerst en waarvan lange linten als een sluier afhingen. Hoe langer de linten, hoe effectiever de rouw werd beleefd. Slechts enkelen hadden zo'n mantel in eigendom, voor hen die er geen bezat was die voor een geringe prijs te huur.

Bij Huibertje Kuijpers op de Koninginnewal en bij Mie Bid in het Kampstraatje, kon men voor vijf cent zo'n huilmantel met begraafhoed huren. Men pachtte dan niet alleen de mantel en de hoed, maar ook hele kolonies ongedierte erbij. In de plooiën en kragen van de mantels en in de binnenranden van de hoeden bevonden zich vaak hele nesten beestjes van eerdere huurders. De goeuden huurden daarom een set bij kleermaker Luijben. Het was wel wat duurder, maar men hoefde dan niet voor een luizenvolk te vrezen. Het ongedierte vormde een ernstige besmettingsbron,

daarom pleitte dokter De Ruiter, die behalve geneesheer ook wethouder was, voor een verbod op het dragen van rouwmantels. Op last van de Inspectie voor de Volksgezondheid werden de mantels en hoeden verboden. Geleidelijk raakten ze uit de mode, al werden ze nog sporadisch gedragen door mensen die zo'n set in eigendom hadden.

In september 1866 was het gevaar voor verdere uitbreiding van de cholera grotendeels geweken. Geneesheer en wethouder De Ruiter adviseerde de scholen te heropenen. De zomervakantie die voor onbepaalde tijd verlengd was geweest, had drie maanden langer geduurd.

Met dank aan:

J. Heeren en A. M. Frenken.

*) Bij Koninklijk Besluit van 24 januari 1867, werd door koning Willem III een bronzen medaille toegekend: *"Als blijk van 's Konings goedkeuring aan degenen die zich gedurende het heerschen der cholera in 1866 bijzonder hebben onderscheiden door onverpligte daden van menschevriendheid en zelfopoffering ten opzichte van aan die ziekte lijdenden of hunne betrekkingen of door het aanbevelen, voorschrijven of uitvoeren van maatregelen tot wering dier ziekte."* Voor zijn bewezen diensten mocht de heer H.H.A. Taabe deze penning ontvangen.

Karel Sijmons en zijn 'Stadskantoor' in Helmond

door David Geneste, architectuurhistoricus

Het Stadskantoor aan de Weg op den Heuvel in Helmond is een onopvallend maar interessant ontwerp van architect Karel Sijmons uit 1975. Nu dit gebouw na veertig jaar zal verdwijnen is het tijd voor een historische verkenning.

Afbeelding 1: Portret van Karel Sijmons in 1963. Bron: Joop van Bilsen, ANEFO/Nationaal Archief.

Karel Sijmons in Helmond en Holland

Karel (Lodewijk) Sijmons (Dzn.) werd in 1908 in Helmond uit een protestants gezin geboren (afbeelding 1). Hij volgde er in de jaren '20 de ambachtsschool, met als hoofdvak tekenen. Na het voltooien

Afbeelding 2: Zijaanzicht van uitgevoerd ontwerp (1962) voor de Gereformeerde kerk De Ark in Helmond. Bron: Het Nieuwe Instituut, Rijkscollectie voor Nederlandse Architectuur en Stedenbouw, archief Sijmons, K.L. (Karel Lodewijk) Dzn. (SIJM).

van zijn opleiding deed hij kort ervaring op als tekenaar bij de afdeling Publieke Werken van de gemeente Helmond. Maar als protestantse jongeman in een overwegend katholieke stad was er voor Sijmons weinig zicht op een gemeentelijke carrière. In 1928 vertrok hij daarom eerst naar Rotterdam en vervolgens naar Amsterdam. Wel ontwierp hij eind jaren '20 een niet verder bekende vrijstaande woning in het noordwesten van Helmond.

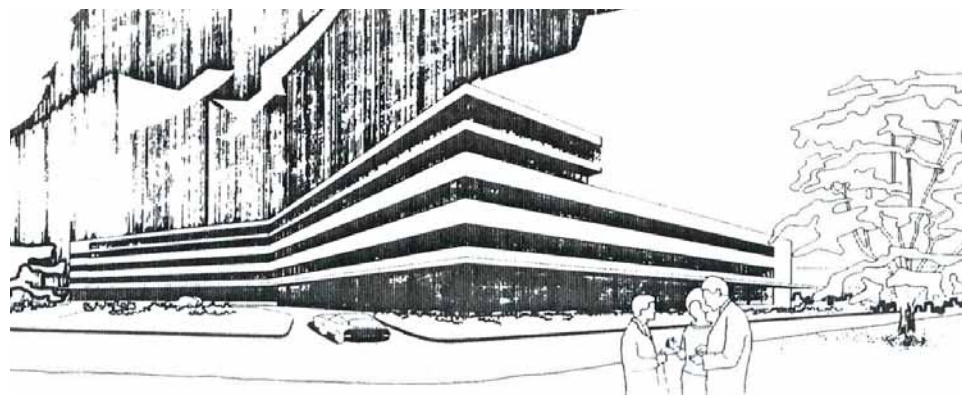
In 1962 keerde Sijmons terug naar Helmond, dit keer voor het ontwerp van de Gereformeerde kerk *De Ark* aan de Eisenhowerlaan 7, heden in gebruik als woonhuis (afbeelding 2). Sijmons had in dezelfde periode in het westen van Nederland naam gemaakt als kenner en bouwer van protestantse kerken, waarbij hij op eigenzinnige wijze vorm had weten te geven aan liturgische vernieuwingen zonder afbreuk te doen aan een 'protestantse sfeer'. Zijn Adventkerk in Den Haag (1951-1955) en Thomaskerk in Amsterdam (1959-1966) zijn de beste voorbeelden van deze experimenten. De kerk in Helmond is bescheiden van omvang en heeft een voor Sijmons kenmerkende onregelmatige plattegrond en schuin oplopend dak. Rondom de kerk-

zaal zijn de andere ruimtes gegroepeerd. Na oplevering van *De Ark* zou het tot eind jaren '60 duren voordat Sijmons zijn opdracht voor het nieuw te bouwen Stadskantoor in Helmond ontving.

In de jaren '30 raakte Sijmons gefascineerd door de invloedrijke Frans-Zwitserse architect Le Corbusier en het zogenaamde 'Nieuwe Bouwen': een uiterst zakelijke, bijna industriële bouwtrant die functionaliteit voorop stelde, ornamentiek verwierp en een radicale breuk vormde met eerdere architectuurstijlen. Eenmaal in Amsterdam werkte Sijmons daarom samen met gelijkgestemde architecten als Piet Zanstra en Jan Giesen aan onder meer de eerste prijsvraaginzending voor het Amsterdamse raadhuis uit 1937. Het drietal kwam met een imposant, zakelijk ontwerp bestaande uit drie slanke, rechthoekige bouwblokken die rondom een raadzaal waren gegroepeerd. In 1967 werd er een nieuwe prijsvraag voor het Amsterdamse raadhuis uitgeschreven. Sijmons was inmiddels voor zichzelf gaan werken en diende een bescheidener en gedifferentieerder ontwerp in dat in verschillende opzichten vooruit wijst naar het Helmondse Stadskantoor.

Naast kerken, kantoren en gemeentehuizen maakte Sijmons in de jaren '60 naam met ziekenhuizen, waarvan Ziekenhuis Leyenburg (1963-1971) in Den Haag het meest indrukwekkende is.

Ondanks de diversiteit aan bouwtypen, keert een aantal architectonische kenmerken steeds terug in het oeuvre van Sijmons. Zo bestaan de plattegrond en het hoofdvolume vaak uit één centraal bouwdeel waaromheen andere bouwvolumes zijn gegroepeerd. Deze zijn van verschillende grootte en omvang, wat resulteert in een gevarieerde, terrasachtige opbouw van het geheel. Bouwdelen en gevels lijken op het eerste gezicht geheel recht en strak maar vertonen diagonale lijnen en wanden die voor afwisseling zorgen. Wandens zijn veelal opgetrokken in beton en geel-grijs metselwerk en soms voorzien van openingen (patio's) van dubbele verdiepingshoogte. Gevels en daken zijn verder voorzien van opengewerkte uitkragingen, luifels of klokkenhouders en sculpturale dakdoorbrekingen. Deze kenmerken paste Sijmons ook toe bij zijn Helmondse Stads Kantoor.

Afbeelding 3: Voorontwerp voor Stads Kantoor (1972). Bron: Het Nieuwe Instituut, Rijkscollectie voor Nederlandse Architectuur en Stedenbouw, archief Sijmons, K.L. (Karel Lodewijk) Dzn. (SIJM).

Stadskantoren in Nederland in de periode 1960-1980

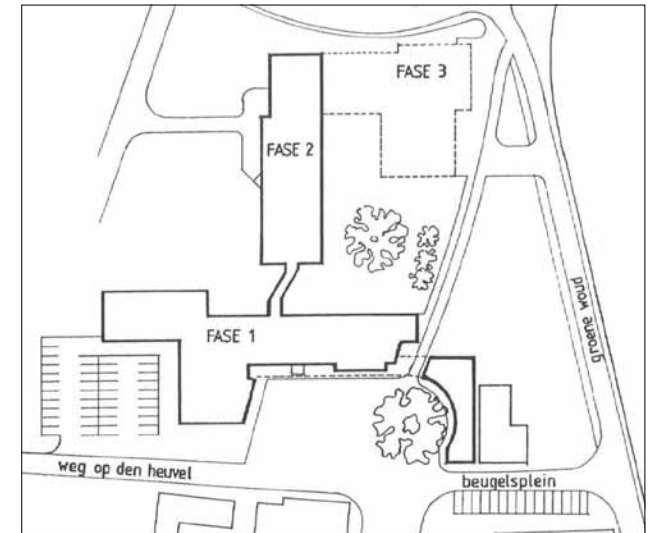
Iedere gemeente huisvest haar bestuursorganen in een centraal gelegen gebouw, gemeente-, stad- of raadhuis geheten, dat een representatieve en een administratieve functie heeft. De representatieve functie kan naar het publiek zichtbaar worden gemaakt door bijvoorbeeld een voorplein met trappartij, (klokken)toren en een grote raad-, trouwen burgerzaal. (Fuchs, 1988, 14-15). Het veelvuldig gekopieerde raadhuis van Hilversum uit 1928 van architect Willem Marinus Dudok is het bekendste, twintigste-eeuwse voorbeeld van een dergelijk monumentaal gemeentehuis in Nederland.

Door het opener karakter van overheidsinstellingen in de jaren '50 werden ook gemeentehuizen toegankelijker en minder monumentaal. Bovendien maakte de groei van de verzorgingsstaat en van veel steden de administratieve taak van gemeentes een stuk omvangrijker. In de raadhuisarchitectuur werd deze ontwikkeling onder meer zichtbaar doordat de raadzaal van buiten als zodanig herken-

baar was en de begane grond met publieke functies omgeven werd met glas om meer transparantie te creëren. De toenemende administratieve behoefte van gemeentes leidde in de jaren 1960 zelfs tot een nieuwe benaming van het klassieke raadhuis: het stadskantoor. Dit type gebouw was in z'n geheel niet monumentaal en leek in de meeste gevallen op een gewoon kantoor- of woongebouw. De representatieve functies bleven vaak in een ouder, meer prestigieus gebouw gehuisvest. Stadskantoren kwamen bovendien op locaties buiten het stadscentrum te liggen, die een vernieuwingsimpuls nodig hadden en ook beter bereikbaar waren.

Sijmons en het Helmondse Stads Kantoor

Ook de totstandkoming van het Helmondse stadskantoor past geheel in voornoemde ontwikkelingen. Van 1923 tot 1982 was het gemeenteapparaat gehuisvest in het historische kasteel maar de weinig praktische opzet en het toenemende tekort aan werkruimtes maakten dat de gemeente in 1969 adviesbureau Berenschot opdracht gaf een eigentijds programma van eisen te leveren voor nieuwbouw. Hierin moesten onder meer secretarie, sociale dienst, publieke werken en gemeentearchief gecentraliseerd worden. Aangezien Helmond, als 'Artikel 12-gemeente' eind jaren '60 financieel kwetsbaar was, werd besloten de nieuwbouw in

Afbeelding 4: Situatietekening met uitgevoerde Stads Kantoor uit ca. 1980. Bron: Rijkscollectie voor Nederlandse Architectuur en Stedenbouw, archief Sijmons, K.L. (Karel Lodewijk) Dzn. (SIJM).

drie afzonderlijke fasen (fase 1, 2 en 3 genaamd) uit te voeren in de periode 1970-1990 waarbij de gemeente voorop stelde dat 'dat bij de toekomstige realisering van de derde fase wordt bereikt, dat de drie - op zich zelfstandige - units één architectonisch geheel, een eenheid vormen.' Bovendien bleven de (representatieve) raad- en trouwzaal in het kasteel; pas in 2001 verhuisde de raadzaal naar de nieuwe Boscotondo. Het Stads Kantoor kwam in de Stationsbuurt, waar het een soort overgangsfunctie moest hebben tussen station en binnenstad, en andere nieuwbouwprojecten in dit stuk voormalig industriegebied moest aantrekken.

Het programma van eisen kreeg een eerste gezicht in juli 1972 toen 'aan het architectenbureau Sijmons te Amsterdam opdracht gegeven werd een

schetsontwerp samen te stellen'. Sijmons leverde in november van hetzelfde jaar een ontwerp met een plattegrond in de vorm van een uitgestrekte Z van drie tot vijf rechthoekige bouwlagen hoog (afbeelding 3). De strakke, horizontaal gelede gevels waren voorzien van doorlopende banden van glasvensters en borstweringen. Hoewel Sijmons de uitgestrekte plattegrond enkele jaren later in zijn Belastingkantoor in Maastricht (1978-1988) gebruikte doet het voorontwerp meer denken aan Sijmons' ontwerpen voor het Nieuwe Bouwen uit de jaren '30. Bovendien lijkt het voorontwerp geenszins op het uitgevoerde ontwerp van fase 1. Hiervan was het bestek op 1 april 1976 gereed, waarna het perceel bouwrijp gemaakt werd en de eerste steen gelegd op 2 september 1978. In november 1980 werd fase 1 van het stadskantoor geopend (afbeelding 4). Het is niet bekend waarom de gemeente geen prijsvraag had uitgeschreven voor deze relatief grote opgave en waarom zo nadrukkelijk om Sijmons werd gevraagd; zijn relatie met Helmond was immers niet bijzonder hecht en er waren genoeg andere architecten die ervaring hadden met gemeentehuisarchitectuur.

Fase 1 bestaat uit het hoofdgebouw aan de Weg op den Heuvel en is het meest representatieve deel van het Stadskantoor (afbeelding 5). Het is aan een plein gesitueerd en richt zich met de voorgevel naar het noordelijker gelegen stadscentrum. Het hoofdgebouw is opgebouwd uit drie vleugels die in een centrale hal met trappenhuis bij elkaar komen en van verschillende hoogte en omvang zijn. Het centraal gelegen, lange volume bestaat uit vier bouwlagen

van gelijke omvang, en loopt aan één zijde door tot een veel kleinere vijfde bouwlaag waardoor het geheel getrapt wordt en resulteert in de zo voor Sijmons kenmerkende terrasachtige opbouw.

De gevels zijn opgetrokken uit grillige geel-grijze handvormstenen, afgewisseld met witte banden en betonnen muur-elementen. De begane grondlaag bestaat uit betonnen en gemetselde muurdammen, afgewisseld met grote glazen puien om het toegankelijke karakter van het Stadskantoor te versterken. Op de hoger gelegen lagen zijn de gevels voorzien van afzonderlijke vensters en lintvensters van verschillende lengte waarbij op verschillende punten slanke, half-afgeronde erkers zijn aangebracht (afbeelding 6). Deze verschaffen de horizontaal gelede gevels een verticale ritmiek en laten bovendien extra daglicht toe in de op het (donkere) noorden georiënteerde voorgevel.

De achtergevel bevat verder twee vierkante glaspartijen die over twee bouwlagen lopen. Van oorsprong waren dit loggia's die het gevelveld levendiger moest maken maar in de loop der tijd zijn deze dichtgezet om extra werkruimte te creëren. Aan de achterzijde is op de vierde laag een hoekvertrek met balkon aangebracht, herkenbaar als de burgermeesterkamer. Interessante details zijn de twee vrijdragende buitentrappen van witgeschilderd beton, en de opengewerkte overkraging op het dak die tegen de bovenste en kleine bouwlaag is geplaatst en die veelvuldig in het oeuvre van Sijmons voor komt. Trappen, erkers en luifel verschaffen het verder sobere bouwvolume een zekere sculpturaliteit.

De hoofdingang aan pleinzijde geeft toegang tot de hal met de publieksfuncties en het centrale trappenhuis (afbeelding 7). De hal beslaat nagenoeg de gehele oppervlakte van het hoofdgebouw en wordt, net als de bovengelegen verdiepingen, gedragen door één rij middenkolommen. Ondanks dat het vertrouwen in Sijmons vakbekwaamheid zo groot was dat hij 'tevens werd belast met de binnenhuisarchitectuur' is daar na veertig jaar gebruik weinig meer van terug te vinden. Zo is het van oorsprong open trappenhuis dichtgezet en is de hal gecompartmentaliseerd wat ten koste van de ruimtewerking gaat. Wel zijn de in gepolijst marmer uitgevoerde vloer, vensterbanken en andere dekplaten bewaard gebleven. Een ander interessant detail vormt de omheining van de trap naar de kelder verdieping, die van een

voor Sijmons kenmerkende schuin vormgegeven balustrade is voorzien.

Sijmons heeft in het verlengde van de voorgevel verder nog een vrijstaande zijvleugel aangebracht. Deze is alleen middels een overkapping met het hoofdgebouw verbonden en bestaat uit vijf afzonderlijke eenheden die ieder onder een eigen, afgeknot zadeldak liggen. De begane grond van de meest linkse eenheid omvatte oorspronkelijk de bodewoning; de andere eenheden waren in gebruik als 'visie- en tekenkamers' van de dienst Publieke Werken. Bijzonder is dat de halfronde vorm van de zijvleugel zich als het ware om de historische plantaan op het voorplein heen buigt. De onderdoorgang en de parkaanleg rond de gebouwen, verbinden het Stadskantoor bovendien met de omgeving.

Afbeelding 5: Voorgevel Stadskantoor, fase 1 (toestand 2019). Bron: Foto auteur.

Ook voor fase 2 (uitgevoerd tussen 1981 en 1983), waarin de Sociale Dienst zou worden gehuisvest, werd Sijmons gevraagd als ontwerper. Het lokale Architecten- en Ingenieursbureau Magis, Witlox en Pauw was verantwoordelijk voor de uitvoering. Het werd een robuust volume van vijf en één uitlopende zesde bouwlagen, op een langgerekte plattegrond. Alle werkruimtes zijn ontsloten door een centrale middengang, die op de begane grond middels een diagonale luchtsluis met het hoofdgebouw is verbonden. In het materiaalgebruik, de gevelopzet en de terrasopbouw en de lichtschuine muuropgang is nog enigszins de hand

van Sijmons te herkennen. Fase 3 (uitgevoerd tussen 1981 tot 1990), tot slot, was bedoeld voor de dienst Publieke Werken en is een kubusvormig volume van vier bouwlagen, opgetrokken in afwisselend vlak geel-grijs metselwerk, en glasvlakken en wit metselwerk.

Tot slot

Sijmons overlijdt in 1989 op 81-jarige leeftijd en heeft de oplevering van fase 3 van het Stadskantoor dus niet meer meegemaakt. Vraag is überhaupt hoe groot de invloed van Sijmons op deze fase is geweest; er is hier immers geen enkele sprake van een geterrasseerde opbouw, plastische gevelelementen,

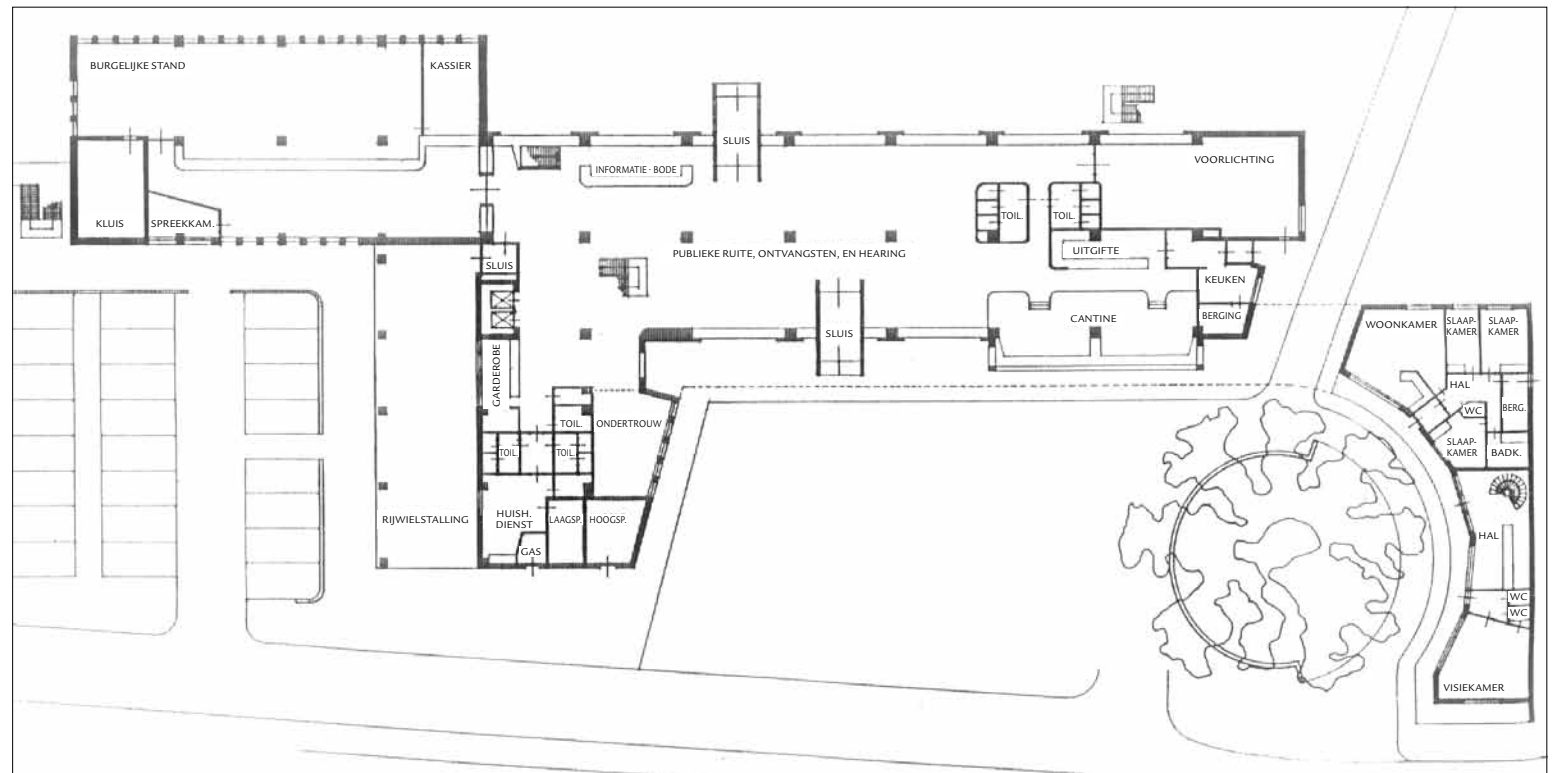
zorgvuldige afwerking of logisch intern programma. Bovendien zijn de ligging en samenhang met de andere twee bouwblokken weinig overtuigend. Sijmons' fase 1 van het Stadskantoor daarentegen voegt zich op logische wijze in de directe omgeving en de oriëntatie van de hoofdgevel naar het stadscentrum, de onderdoorgang en de ligging aan het plein maken dat dit stuk Helmond meer bij het echte stadscentrum wordt betrokken. Bovendien is het ontwerp een uitstekend voorbeeld van bestuurlijke architectuur uit de jaren '70: niet te monumentaal of extravagant maar wel doordacht, zorgvuldig en toegankelijk voor de burger.

Bronnen:

- Heuvel, Wim J. van. 1998. Karel Sijmons architect. Voorburg.
- Korte, M. 2004. Raadhuisen. Categoriaal onderzoek wederopbouw 1940-1965. Zeist: RDMZ.
- Het Nieuwe Instituut, Rijkscollectie voor Nederlandse Architectuur en Stedenbouw, archief Sijmons, K.L. (Karel Lodewijk) Dzn. (SIJM).
- Vletter, Martien de. 2004. De kritiese jaren zeventig. Architectuur en stedenbouw in Nederland 1968-1982. Rotterdam: NAI Uitgevers.

Afbeelding 6: Detail van voorgevel van fase 1 met erkers (toestand 2019). Bron: Foto auteur.

Afbeelding 7: Plattegrond van de begane grond van fase 1. Bron: Rijkscollectie voor Nederlandse Architectuur en Stedenbouw, archief Sijmons, K.L. (Karel Lodewijk) Dzn. (SIJM).

Joodse onderduiker in huize 'De Raymaert'

door Jolanda Bakker

Na de struikelstenen ceremonies meldde zich een nazaat van houthandel J. Raaijmakers met een verhaal over een Joodse onderduiker bij huize 'De Raymaert' aan de Mierloseweg. Dit verhaal was nog niet bekend toen het boek *'Niet vergeten... Struikelstenen in Helmond'* werd uitgegeven. Het is voor de Joodse geschiedenis van belang om het alsnog onder de aandacht te brengen.

De uit Nijmegen afkomstige Julius Leopold Herman (Jules) de Haas is ten tijde van de mobilisatie 1939-1940 ingekwartierd bij de familie Leloup van Heessel, woonachtig in huize 'De Peppels' aan de Stiphoutseweg (nu Hortsedijk). Jules behoort tot het 1^e Regiment Wielrijders van de Divisie Zuid. In 1941 zijn er voor hem genoeg redenen om onder te duiken en hij besluit een beroep te doen op oude bekenden uit Helmond, familie Leloup. Daar is hij welkom totdat het te gevaarlijk wordt. Ook op Stiphoutseweg zitten Joodse onderduikers; de familie Lievenboom.

Proloog

De voorouders van Jules de Haas zijn in de vorige eeuwen woonachtig in Duitsland en hebben als achternaam 'Levie', ontleend aan een van de twaalf stammen van Israël, de Levieten.

Julius Leopold Herman (Jules) de Haas, was bij de familie Leloup van Heessel in Stiphout. (Foto: particuliere collectie Milly Schiferli)

De familie vestigt zich rond 1766 in Vriezenveen. Na de invoering van de Burgerlijke Stand in 1811 nemen zij de achternaam 'de Haas' aan. Jules' vader, de zakenman Herman de Haas (geb. 1871), trouwt op 29 maart 1910 in Krefeld met de welgestelde Melanie Leven (geb. 1885). Julius Leopold Herman (Jules) wordt op 4 januari 1911 in Deventer geboren, gevolgd door Leopold Henri (Leo) (1912) en Geziena Henriette (Suzi) (1916).

Op 8 maart 1938 overlijdt Jules vader. Ten tijde van de mobilisatie woont Jules de Haas samen met zijn moeder, broer en zus in de van Oldenbarneveltstraat in Nijmegen. Medio 1942 valt het gezin uiteen. Suzi de Haas trouwt in juli 1942 met winkelier Jaap Zaligman uit Meppel. Moeder Melanie wordt opgenomen in de Joodse inrichting 'Het Apeldoornse

Bosch' en broer Leo heeft een reizend bestaan. Bovendien valt de oproep voor 'tewerkstelling in Duitsland' in de bus. Zus Suzi en haar echtgenoot en broer Leo

Jules de Haas zat ondergedoken in huize de Raymaert aan de Mierloseweg, tegenover houthandel Raaijmakers. Aan het wegdek is goed te zien waar de gemeente Helmond begint en Mierlo ophoudt. (Foto's: internet en Marian Bombeeck)

geven gevolg aan de oproep en zij reizen eind september 1942 naar Westerbork. Daar worden zij op 2 oktober 1942 op de trein naar Auschwitz gezet.

Familie Raaijmakers, Mierlo-Hout

Juliëtte Leloup is in 1941 getrouwd met Jan Raaijmakers en zij wonen sinds hun huwelijk aan de Mierloseweg 130a in het gesplitste pand, huize 'De Raymaert', schuin tegenover houthandel Raaijmakers. Het jonge echtpaar neemt de Joodse onderduiker van de (schoon)ouders over. Het huis is groot genoeg en er zijn genoeg ontsnappingsmogelijkheden via de vliering naar de achterliggende de weilanden. Tot grote schrik van Juliëtte zit de Joodse onderduiker soms in de huiskamer en staan de te poetsen schoenen gewoon onder aan de

zoldertrap. Bij gevaar kunnen zij rekenen op hulp van oom Harry Leloup uit de Ameidestraat, die bevriend is met een Helmondse politieagent. Jules de Haas wordt bij onraad in het donker via de bossen en landweggetjes weggebracht naar Schijndel. Extra bonkaarten koopt Jan Raaijmakers op de zwarte markt en extra zuivel wordt bij boeren uit de omgeving gehaald.

Jan Raaijmakers is tijdens zijn militaire diensttijd bij het Korps Motordienst in het bezit is gekomen van een procédé hoe je een auto kunt ombouwen om op houtgas te rijden. Houthandel Raaijmakers doet hier tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn voordeel mee. Zij kunnen, ook door het om de tuin leiden van de Duitsers, hun vrachtauto's blijven rijden, weliswaar op houtgas en op heel slechte banden. De goede autobanden worden onder andere verborgen op de eerste verdieping in het woonhuis 'De Raymaert'.

In het najaar van 1943 krijgt Juliëtte op de Mierloseweg 130a huiszoeking en vindt de Sicherheitsdienst (SD) een pot met een aantal zilveren guldens in het dressoir. Het is verboden om deze in bezit te hebben. Gelukkig is Jules de Haas op tijd weggebracht en is Jan niet thuis. Jan duikt meteen onder, maar wordt verraden. Toch wordt hij na bemiddeling

Trouwfoto van Jan Raaijmakers en Juliëtte Leloup in 1941. (Foto: Atelier Prinses, particuliere collectie Jules Raaijmakers)

Evacuatie in september 1944 ter hoogte van huize de Raymaert aan de Mierloseweg. Op de achtergrond de voormalige gebouwen van Houthandel Raaijmakers. V.l.n.r. te beginnen bij het kleine jongetje: Franske Jonkers, Janus van Ham junior, Anna van Ham-Peeters, Nico van Ham, Janus van Ham senior (met kruiwagen) en Willem Verspaget. (Foto: collectie Henk van Westerlo)

vrijgelaten onder voorwaarde dat hij naar Villa Windekind, het verhoorcentrum van de SD, in Scheveningen komt. Natuurlijk geeft hij geen gevolg aan deze sommatie en blijft buiten bereik van de Duitsers.

Familie Jonkers, Eindhoven

Jules de Haas brengt het laatste jaar van zijn onderduikperiode noodgedwongen door op een ander onderduikadres. Via kennissen van Jan Raaijmakers is Jules doorgesluist naar familie Jonkers-Imandt, die in de Willem de Zwijgerstraat in Eindhoven woont. Jan Jonkers heeft een goede baan bij Philips en hij zit in het verzet. Zijn vrouw Annie Imandt heeft familie in Helmond. Haar zus Louise is getrouwd met slager Willem Theunissen, die zijn winkel aan de Weg op den Heuvel heeft. Jules de Haas maakt op 18 september 1944 in Eindhoven de bevrijding mee maar hij vreest het ergste voor zijn naaste familieleden.

Helaas hebben zij de Holocaust niet overleefd. Moeder Melanie de Haas-Leven is op 22 januari 1943 uit de inrichting 'Het Apeldoornse Bosch' gehaald en zij is omstreeks 25 januari met haar medepatiënten vermoord in Sobibor. Zijn broer Leo en zus Suzi, zijn in 1942 omgebracht in Auschwitz. Zwager Jaap Zalgman houdt het langer uit. Hij wordt tewerkgesteld in Sosnowitz, een subkamp van Auschwitz en sterft omstreeks 1 november 1943.

Epiloog

Op 5 oktober 1944 neemt Jules dienst bij de British Army of the Rhine (BAOR) en wordt als verbindingsofficier gedetacheerd bij de 21^e Army Group. In 1948 sluit hij zich aan bij het Nederlandse leger en wordt hij uitgezonden naar Nederlands-Indië. Na zijn militaire loopbaan probeert Jules de Haas de draad weer op te pakken en vestigt zich in Amsterdam.

Ten opzichte van familie Raaijmakers toont hij zijn dankbaarheid door elk jaar op de verjaardag van Jan Raaijmakers een taart te laten bezorgen op het adres Mierloseweg 130a. Deze taart wordt echter door een misverstand elk jaar bij de burens afgegeven. Tientallen jaren later komt men hierachter.

In 1949 trouwt Jules met Helène Rijnveld (1914-1968), de weduwe van diamantair Freddy Arnold Lopes Cardozo. Helène Rijnveld heeft samen met haar jonge zoontje Donald (geb. 27 juni 1943) het concentratiekamp Bergen-Belsen overleefd. In 1950 krijgt de familie de Haas-Rijnveld een dochter, Emilie Suze (Milly) de Haas. Helène Rijnveld lijdt zwaar onder haar Holocaust verleden. Dit is mede de oorzaak van haar vroegtijdig overlijden in 1968. Jules de Haas hertrouwt in 1973 met de weduwe Gerda (Gertie) Löwenstein-Strelitz (1921-2002) en het gezin verhuist in 1975 naar Zwitserland. In 1982 vestigen zij zich weer in Nederland. Na een lang leven overlijdt Jules de Haas op 17 januari 2009. Welwillende Nederlanders, de

Jules de Haas trouwde in 1949 met Helène Rijnveld, die samen met haar zoontje het concentratiekamp van Bergen-Belsen overleefde. (Foto: Merkelbach Fotografie, particuliere collectie Milly Schiferli)

families Leloup, Raaijmakers en Jonkers, hebben zich onbaatzuchtig ingezet om dit mogelijk te maken.

Met dank aan:

- Jules Raaijmakers en Milly Schiferli

Bronnen:

- www.joodsmonument.nl
- www.wiewaswie.nl

Villa De Peppels, Stiphoutseweg nu Hortsedijk 15 (Foto: particuliere collectie)

Begunstigers van de Heemkundekring Helmont

ADRIAANS WONEN EN WERKEN B.V.

BROECKX MAKELAARS

COENEN

FOTO LAMBERT VAN DE KERKHOF

IL BORGIO HUIS MET DE LUTS

ISERO HELMOND

KAPSALON ARNO OBERENDORFF

KUIJPERS BUSINESS PARTNERS B.V.

LAUMÉ RECLAME-DRUKWERK

LEEF EN ZORG SPECIALIST IN ZITCOMFORT

METAAL MAKELAAR RUUD GRIJPSTRA

MOSMAN AUTOSCHADE

NOTARISKANTOOR SPOORMAKERS

PIET ANDRIESEN B.V. EYE-CARE-PROFESSIONAL

RABOBANK

SMITS + PRICK ACCOUNTANTS EN BELASTINGADVISEURS

VAN NUENEN RIJWIELHANDEL

WIJNHUIS HELMOND

Twilfit CORSETTEN

Regd.

bevorderen in hooge mate de
zoo elegante, slanke lijn, zonder
dat het lichaam wordt belemmerd
in zijne bewegingen. Elk Corset
wordt door de fabrikanten,
Leethem te Portsmouth, ten volle
gegarandeerd.

A 2803
100

**„WRAP ROUND“
MODEL 698**
Elegant corset v. alle
lijg. van satijn witte
of rose conill m. sterke
elast. 29-en rugbanden.
2 p. Jarret. **7.50**
onbr. bal.

MODEL B 2
Een van de nieuwste
Twilfit Sportmodellen.
van gestreepte fanta-
steatol, m. elast. elast.
Lichte balenmen en met
vloe zijden jarretellen **4.50**

MODEL 1010
Voor corpul. figuren.
Vervaardigd van zeer
sterke conill, vorse, v.
gepatent. kruisjarret.
onbrek. spraaibal.
2 p. Jarret. **7.90**
mat. 64-100

MODEL 727
„Twilfit“ Corset van
sterke gestreepte conill.
licht geheleneerd met
elastieken inzeisels
over de heuven, met
4 jarretel-
len, in rose **4.50**

MODEL SPORT 75
Ideaal Sport Corset v.
zijne brocht stof in rose,
ciel en wit, met elast.
ceint. Voor alle figuren.
Met gepatent. „Twil-
fit“ spil. **4.25**
mat. 64-100

FIRMA J. VAN HOUT - Veestraat, Helmond